

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 13/1998 vp

Hallituksen esitys holhouslainsäädännön uudistamiseksi

Lakivaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Lakivaliokunta on 17 päivänä marraskuuta 1998 pyytänyt hallituksen esityksestä holhouslainsäädännön uudistamiseksi (HE 146/1998 vp) sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausunnon valiokunnan toimialaa koskevalta osalta.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöneuvos Markku Helin, oikeusministeriö

- vanhempi hallitussihteeri Pia-Liisa Heiliö, sosiaali- ja terveysministeriö
- virkaholhooja Outi Kari-Granfors, Turun kaupunki
- toiminnanjohtaja Pirkko Lahti, Suomen Mielen terveysseura
- toiminnanjohtaja Mauri Upanne, Lastensuojelun Keskusliitto
- toiminnanjohtaja Pirkko Karjalainen, Vanhustyön Keskusliitto..

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan uudistettavaksi nykyinen holhouslainsäädäntö. Holhoustointa koskevat keskeiset säännökset otettaisiin holhoustoimesta annettavaan lakiin ja lakiin holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä. Lisäksi ehdotetaan muutettaviksi useita eri laeissa olevia säännöksiä, jotka koskevat vajaanvaltaista tai vajaanvaltaisuuden oikeusvaikutuksia.

Holhottavaksi julistaminen korvattaisiin toimintakelpoisuuden rajoittamisella. Rajoituksen sisällön vahvistaisi tuomioistuin yksittäistapauksessa esiintyvän tarpeen mukaisesti. Ääritapauksissa asianomainen voitaisiin nykyiseen tapaan julistaa vajaanvaltaiseksi.

Toimintakelpoisuuden rajoittaminen olisi toissijainen järjestely. Kenenkään toimintakel-

poisuutta ei olisi lupa rajoittaa, jos hänen etunsa voidaan riittävästi turvata lievemmin keinoin, esimerkiksi määräämällä hänen tuekseen edunvalvoja eli henkilö, jolla on kelpoisuus hoitaa hänen asioitaan.

Kunnassa toimivat holhouslautakunnat lakautettaisiin. Niiden tilalla paikallisena holhousviranomaisena toimisi maistraatti. Holhousviranomaisen tehtäviin kuuluisi edunvalvojien toiminnan valvonta, lupien myöntäminen edunvalvojalle päämiehen puolesta tehtäviin oikeustoimiin ja holhousasioiden rekisterin ylläpito. Lisäksi holhousviranomaisen voisi eräissä tapauksissa määrätä henkilölle edunvalvojan.

Holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämistä koskevan lakiehdotuksen mukaan

valtio on velvollinen huolehtimaan siitä, että edunvalvojan tehtäviä varten on saatavissa alueellisesti riittävä määrä päteviä henkilöitä, yleisiä edunvalvojia. Maistraatti huolehtisi toimialueellaan edunvalvontapalvelujen saatavuudesta. Kunta vastaisi palveluiden tuottamisesta alueellaan, jolleivät maistraatti ja kunta toisin sovi. Kunnat voisivat tuottaa edunvalvontapalvelut perustamalla yhden tai useamman yleisen edunvalvojan viran tai työsopimussuhteisen toimen taikka hankkimalla palvelut julkiselta tai yksityiseltä palvelun tuottajalta.

Jos maistraatti ja kunta ovat sopineet, että kunta ei tuota edunvalvontapalveluja tai että se

tuottaa tarvittavista palveluista vain osan, maistraatin olisi huolehdittava siitä, että muu julkinen tai yksityinen yhteisö tuottaa palvelun. Edunvalvontapalvelujen tuottamista ei saisi antaa sellaiselle yhteisölle, jonka muut tehtävät saattavat vaarantaa edunvalvonnan puolueettomuutta ja asianmukaista hoitamista. Maistraatti tekisi yhteisön kanssa sopimuksen palvelujen tuottamisesta.

Esitys liittyy valtion vuoden 1999 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä. Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on käsitellyt hallituksen esitystä oman toimialansa kannalta.

Holhoustoimen pääasiallisena toimialana on vajaavaltaiten tai muiden henkilöiden, jotka eivät voi itse valvoa etuaan tai oikeuttaan, edustaminen heitä koskevilla taloudellisissa asioissa. Huoltoa koskeviin asioihin on perinteisesti silloin, kun vajaavaltaisen edut ja oikeudet ovat ristiriidassa tai ovat mahdollisesti ristiriidassa hänen huoltajansa kanssa, sovellettu holhousta koskevaa lainsäädäntöä.

Alaikäisen etu ja oikeudet saattavat olla ristiriidassa hänen huoltajansa kanssa paitsi huoltoa koskevilla asioissa myös holhousta koskevilla asioissa. Vastaavasti vajaavaltaisen etu ja oikeus saattaa olla ristiriidassa hänen edunvalvojansa kanssa. Myös näihin tilanteisiin on kiinnitettävä riittävästi huomiota. Holhoustoimesta annetun lain menettelyjä on voitava soveltaa edunvalvojan määräämiseen alaikäiselle myös silloin, kun hänen etunsa ja oikeutensa huoltajan kanssa ovat ristiriidassa huoltoa koskevien seikkojen johdosta.

Myös täysi-ikäisen henkilön tila saattaa olla sellainen, että hänen kohdallaan ei kysymys ole yksinomaan taloudellisiin asioihin keskittyvästä holhouksesta, vaan henkilö tarvitsee myös huoltoa koskevaa tukea ja ohjausta. Nykyisin nämä

asiat käytännössä on hoidettu lähinnä holhouksen yhteydessä ja tähän suuntaan viittaa myös holhoustoimesta annettavan lain 42 §. Asia on tärkeä ja laajakantoinen ja tästä syystä olisikin pikaisesti pohdittava, miten heidän edunvalvontansa järjestetään asianmukaisesti.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta sekä lapsen oikeuksien yleissopimus edellyttävät, että lasta on kuultava häntä koskevassa asiassa. Valiokunta korostaakin tässä yhteydessä holhoustoimesta annettavan lain 43 §:ää, jonka mukaan edunvalvojan on pidettävä vaarin, että hän tiedustelee päämiehensä mielipidettä ennen päätöksen tekemistä.

Valiokunta pitää tärkeänä näkökohtana myös sitä, että vajaavaltaisella on mahdollisuus itsenäisesti reagoida, jos hän pitää edunvalvojansa, huoltajan tai tehtävään määrätyn etua ja oikeutta ristiriitaisena oman etunsa ja oikeutensa kanssa. Tämä mahdollisuus pitäisi vajaavaltaisella, alaikäisellä tai vajaavaltaiseksi julistetulla täysi-ikäisellä olla riippumatta hänen vajaavaltaisuutensa laajuudesta.

Edunvalvojan sopivuus edunvalvojaksi on tärkeä ja keskeinen asia. Holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä annettavan lain 3 §:n perusteluissa hallitus mainitsee esimerkinomaisesti yhteisinä, joille edunvalvontapalveluiden tuottaminen soveltuisi, erilaiset

hyväntekeväisyys- ja avustusjärjestöt vammaistyön tai vanhustenhuollon alalla. Edelleen julkisia yhteisöjä, joille tehtävät saattaisivat soveltaa, voisivat olla muun muassa erilaiset uskonnolliset yhdyskunnat ja myös oikeusturvapalveluja tuottavat yhteisöt. Hallitus huomauttaa lisäksi, että yhteisöillä ei saa olla sellaisia muita tehtäviä, jotka vaarantavat edunvalvonnan puolueettomuutta tai asianmukaista hoitamista ja niiden tulee olla vastuukykyisiä mahdollisen tuottamansa vahingon varalta.

Valiokunnan käsityksen mukaan näissä suhteissa tulee olla erityisen varovainen, ettei vakaumusta tai uskonnonvapautta loukata ja ettei edunvalvonnasta synny pyrkimystä käyttää syntyvää luottamusta epäasianmukaisesti esimerkiksi yhteisölle saatavana taloudellisena hyötynä. Vaikka edunvalvojan tehtävät liittyvät pääasiassa taloudelliseen valvontaan, on uskontoa ja vakaumusta koskevat kysymykset otettava huomioon riittävässä laajuudessa. Myös muilla järjestöillä, joiden toiminta perustuu tiettyyn ajatussuuntaan tai ideologiaan, saattaa olla pyrkimystä saada päämies omaksumaan kyseinen ajatussuunta, jolloin toimintaa on pidettävä

epäasianmukaisena. Hallituksen esityksessä mainitaan edunvalvontapalveluja tuottavina yhteisöinä nimenomaan julkiset uskonnolliset yhdyskunnat. Muun muassa näiden, mutta myös muiden vastaavien järjestöjen edunvalvontapalvelujen käyttö on edellä esitetyn perusteella ongelmallista. Maailmankatsomuksellisten järjestöjen hyväksyminen edunvalvontapalvelujen tuottajaksi voisi olla periaatteessakin perusteltavissa vain, jos vajaavaltaisella on lisäksi side kyseiseen yhteisöön. Valiokunta ehdottaa, että mahdollisuus järjestöjen käyttämiseen edunvalvojana poistetaan.

Kaikissa tilanteissa tärkeä kysymys on se, että edunvalvojan ja päämiehen kieli on sama, joten huomioon on otettava paitsi suomen ja ruotsin kielen asema myös muut kielet mahdollisimman laajassa määrin.

Lausunto

Sosiaali- ja terveysvaliokunta kunnioittavasti esittää,

että lakivaliokunta ottaa huomioon, mitä tässä lausunnossa on esitetty.

Helsingissä 25 päivänä marraskuuta 1998

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Virpa Puisto /sd (osittain)
vpj. Maija Perho /kok
jäs. Anne Huotari /vas
Timo Ihamäki /kok
Kari Kantalainen /kok
Paula Kokkonen /kok
Mikko Kuoppa /va-r

Eero Lämsä /kesk (osittain)
Pirkko Peltomo /sd
Margareta Pietikäinen /r
Maija Rask /sd
Juha Rehula /kesk
Marjatta Vehkaoja /sd
Marja-Leena Viljamaa /sd.